

İSTANBUL: DÖNÜŞÜ OLMAYAN DÖNÜŞÜM

Arkitera, Nisan 2006

Hikaye tümüyle gerçektir.

Galiba meslektaşların tam da bam teline basmışız ki bu yazım da yüz kadar olumlu tepki aldı. "Rating" sırası: iki!

Birkaç telefon görüşmesinden sonra, benden bir toplu konut işi için teklif isteyen hallice bir inşaat şirketinin bekleme odasındayım. Bekleme odası dediğim yer, gözünüzün önüne geldiği türden bir yer değil. İşyerinin grileşmiş (beyaz) mermer kaplı giriş holü. Girişte boş bir banko, üzerinde boş çay bardaklarının bulunduğu bir tepsi, dumanı etrafı iyice sarmış sigaraların izmaritlerinin ağzına kadar doldurduğu bir tabla. Sağda bir tuvalet kapısı, kokusundan belli. Bulduğum merdiven altında iki vinileks kaplı demir sandalye, ileride aralık kapının ardında yaşını almış bayan ve baylar sürekli meşgul, kağıtlar, telefon sesleri. İçinde bulunduğumuz yapı, hadi Şişli'nin diyelim arka sokaklarında, beş altı katlı, bronz giydirme cepheli irice bir apartman. Üzerinde pleksiglas harflerle şirketin adı da yazılı...

Bekliyorum. Randevu saatimizi on dakika geçti, onbeş... Bir "déjà vu" halindeyim. Kalkıp gitmek istiyorum. Ortağım, vicdan ölçütüm, Banu'yu arıyorum. "Buradan pek haz etmedim, daha kaç dakika beklemeliyim, ne zamana kadar hak tanımalıyım bu insanlara, kaç dakika daha bekledikten sonra kaçarsam beni azarlamazsın?" diye soruyorum. Sesimden ruh halimi okur. "Hadi beş dakika sonra kaç bari" diyor. Dört, üç, iki... Tüh yahu, bir hanım asansörle indi, yanındaki genç arkadaşı (kesin bir önce görüşülen mimar, elindeki de referans dosyası olsa gerek, benim ellerim ise boş...) uğurlayıp bana yöneldi. Önceki görüşme biraz uzamış, "kusura bakmayayım"mış...

Eh peki.

Sonra her şey daha önce birçok kez daha olduğu gibi geliyor. Bizi tanıyorlarmış, elbette pek de beğeniyorlar, çok müthiş işler yapacaklar, bütün izinler alınmış, arazinin terkleri yapılmış, plan tadil edilmiş, plan notları pek lehimize imiş, bilmemkaçyüz konut, çarşı, yüzme havuzu tenis kortu yapılmak isteniyormuş... Hatta ora belediyesinden birilerine bir proje de yaptırmışlar, yok yok yalnızca test amaçlı, biraz da ora tayfasının gönülleri olsun diye. Hani gerekir ya. Büyük boy render perspektiflerde, renk renk parapetli, sekiz on, oniki katlı bloklar, fiyakalı bir çarşı, renderlardaki kızlar oğlanlar adeta moda sayfalarından fırlamış. Peyzajda tropikal ağaçlar, hele bir havuz başı görüntüsü, sular, şelaleler. Sanırsın Miami'deyiz. Peki, sonra ne olmuş da bizi çağırmışlar? Çok çok daha iyisini istiyorlarmış. "Yahu eninde sonunda apartman sitesi yapıyoruz, yüzbine, ikiyüzbine satacaksınız bu ne heyecan" filan diyorum. Bu temalar çerçevesinde biraz didiştikten sonra, "ben sizi patronla tanıştırayım" deniyor. Apartman-işyerinin en üst katına çıkılıyor. Tam kat bir odaya giriliyor. Kalın bir halı, devasa patron masası, pirinç masa lambası. Perdeler sigaradan sararmış. Patronun ardında oymalı bir kitaplık. Şiltler, kupalar, fotoğraflar. Fotoğraflarda baraj, otoyol, köprü, Rusya, Libya, Kazakistan... Eh ben de bir sigara yakarım bu durumda. Patron anlatmaya başlıyor. Çok başarılılar. Çok kazandılar. Ülkeye hizmete karar verdiler. Eh toplu konut işine de girmelilerdi. Şimdi, perakendeye yayılmakta fayda var, taze para, şirket rasyoneli falan filan... Belediye Başkanı da çok istedi, onları bu bölgeye kazandırmak. Şöyle müthiş bir iş yapacaklar. Eh vatandaşa konuttur, beldeye hizmettir nihayet.

“Bu sıra sıra toplu konut sitelerini birbiri ardına döşenmenin bir dönemde Bağdat Caddesi’nde apartman yapmaktan farkı nedir” diyorum. Ya da “bu yüzme havuzunda, bu gecekondu çevresinde kimler nasıl yüzecek”, “bu sayıda tenis kortuna ne gerek var, amaçlarımızdan biri vatandaşa tenis oynama alışkanlığı mı kazandırmaktır?”, veya “bu süper mall’dan kim alışveriş edecek?”, “bu çevrenin bakım maliyetini, hedeflediğiniz orta, orta-üst sınıf kaldırabilir mi?”. “Kaç kişi yaşayacak, geliş gidişi nasıl olacak buranın, toplu taşıma projeksiyonu var mı, yol açılacak mı, okulu nerede?”. “Yine ana sloganınız, diğer site’ciler gibi, ‘Levent’e yirmi dakika’ mı olacak?”...

Patron bu sorgulama karşısında biraz sıkılıyor. “Geçende benzer bir site inşa eden bir müteahhit arkadaşın şantiyesindeydim. O Pazar günü yirmiden fazla daire sattı, proje üzerinden. Evet, burası Bağdat Caddesi kadar satacak, neden yapmayalım?”

Haklıdır. Çıkmadan önce yönetici hanımefendi, teklifimizi acilen beklediğini, ama teklifimize mutlaka, birlikte çalışacağımız mühendisler yanı sıra, “rendercı”ımızın, “maketçi”imizin isimlerini ve telefonlarını da eklememiz gerektiğini sıkı sıkı tembihliyor. Yeni oldukları bu piyasada, becerikli desteklere ihtiyaç duydukları açık. Herhalde Kazakistan’da, Libya’da render talebi bizdeki kadar gelişmemiş. Yakında bir gazetede ihtişamlı projelerinin hayali resimlerini vaatkâr sloganlarla donanmış olarak görürüz.

Cennetler için Render’cı önerimiz: <http://www.spazio3d.com/site/en/render-service>

İstanbul dönüştürülüyor. Elbirliğiyle. Hızla. Şiddetle. Vahşice. Eski, bildik aktörler yanında yeni roller edinen yeni yatırımcı tipolojisinin bir kesitini yukarıda sizlere tanıtmaya çalıştım. Yeni müteahhitler ve onların projelerini üreten mimarlarla uğraşmayı bir yana koyup İstanbul’da olanlara daha yukarıdan bakmaya çalışalım. Daha bilimsel bir deyim ile kentin yeniden biçimlenişi sürecinde etkin rol oynayan yeni “aktör”ler açısından İstanbul’da olanlara bir daha bakalım.

İstanbul, kamu eliyle veya kamu- küresel yatırımcı işbirliğiyle büyük ticari projeler ile dönüştürülüyor:

Haydarpaşa, Galataport, Dubaitowers, Cevahirler, Kazlıçeşme- Zeytinburnu, Süleymaniye konakları, Radyoevi, Galatasaray Adası, Boğazda yıllarca uykuya terkedilmiş taş duvarların arkasında oluşturulan “high-end” butik oteller ile...

İstanbul, uluslararası kredili metropoliten altyapı projeleri ile dönüştürülüyor: Marmaray, Haliç Köprüsü, Üçüncü Boğaz Köprüsü, Kartal-Pendik- Çekmece- Beylikdüzü projeleri ve İMP'nin henüz bilemediğimiz ve her an önümüze çıkabilecek nice sürpriz projeleri ile...

İstanbul, özel sektör, TOKİ, GYO'ların, “mortgage”li “real estate” projeleri ile dönüştürülüyor, bizim kategorideki tüm (eski ve yeni) mimarların katılımıyla hem de. Neredeyse tamamı İngilizce isimli bu yerleşme projelerini sayıp insanları kızdırmaya gerek yok...

Bu listenin ayrıntıları ve daha fazlası, her sayılarında posta pulu büyüklüğünde renderlar ile onları yayınlayan özellikle inşaat-müteahhitlik dergilerinde izlenebilir. Mimarlık dergilerimiz ise sanki hiç böyle bir şeyler geçekleşmiyormuşçasına duruma “mesafeli” durmayı tercih ediyorlar. Eh ne de olsa mühendisler, daha gerçekçi bir mesleğin mensupları, bizim yaptığımız gibi, beğenmedikleri bir şeylerin karşısında gözlerini sıkı sıkı kapatmıyorlar. Bu pek mimari endişe taşımayan bir tür medyanın mensubu dergilerin her sayısında yepyeni sürprizler, başarı öyküleri ve güzellikler bizleri bekliyor... Tarihinin hiçbir döneminde böylesine parlak bir mimari liste ile onurlandırılmamıştır herhalde İstanbul.

Çok yakında, Büyükşehir Belediyesi'nin kapısını çalmaya başlayan Uluslararası “Starchitect”lerin (star mimarlara artık böyle deniyormuş) de bu parlak projelere katkıda bulunmaya başlayacağını söyleyebiliriz. Gehry, Hadid isimleri sıkça anılmaya başlandı. Bazılarına işler verildiğini de duyuyoruz.

Eh, bugüne dek böylesine bir mimari çeşitlilik, böylesine güzellikler vaad edilmemişti bizlere. Herbiri gerçekten kendi içinde, kendi çapında birer olay. Tüm gazetelerin pazar günleri, tam sayfa ilanlar ile tanıttıkları cennet parçaları. Bugüne dek rastlamadığımız türden bir mimari faaliyet de böylece irili ufaklı, ünlüsü ünsüzü, örgütlüsü örgütsüzü, yaşlısı genci, modernisti postmodernisti tüm meslektaşlarımızı oyalıyor.

Bu konut projeleri, hep aynı tip insanlar, gelir grupları için hazırlanıyor. Aynı program, aynı mekansal örüntü, aynı eklemleme, aynı donatılar. Tam bir konfeksiyon işi yani. Yalnızca mimari beceri düzeyleri, (doğallıkla), projeden projeye farklı.

Hep hedeflenen daha üst, daha üst gelir grupları.

Kamu eliyle gerçekleştirenler dahil, arkalarında hiç bir sosyal proje veya düşünce yok. Kente bırakın en küçük bir katkıyı, herhangi bir bağlamda eklemlemiyorlar da. Yalnızca, yatırımcının arsayı ele geçirme şansına bağlı olarak, kent çeperine serpiştirilmiş gettolar üretiyoruz.

Ben neyi bekliyorum şimdi biliyor musunuz? Çok yakında mimari dergilerde de kuramsal açıdan doğrulanmış, arka planları bir güzel doldurulmuş, yani “post-rasyonalize” edilmiş olarak bu parça bölük konut projelerinin de sırayla yayınlanmasını. İnşaat dergilerinden daha şık sunumlar içinde zuhur edecekleri kesin.

Ne yapmalı da bu kendiliğinden tırmanışı bir anlayabilmeli acaba?

Bir dünya metropolü olan ve on milyondan fazla insanın barınmak zorunda olduğu; farklı hak, talep, etkinlik ve çıkarların üstüste katmanlandığı İstanbul'da her bireyin "doğal" hakları olduğunu, bu hakların başında ise Anayasa ile de teminat altına alınmış olan yerleşme ve barınma hakkının bulunduğunu öne sürer; işlerin, kentsel gelişimin de doğal akışına bırakılmasını önerebilir, bırakın parsellesinler, inşa etsinler, dönüştürsünler, kullansınlar, kazansınlar, yaşasınlar diyebiliriz. Burası metropoldür, sonsuza dek (?) yerleşilecek, biteviye sitelerle donatılacak, üstyapı, altyapı dönüştürme faaliyeti sürecektir, işin doğası budur. Bunlar okulu, yolu kanalizasyonu nasılsa bir yerlerde bulurlar ve işte "başka bir İstanbul'da yaşar giderler. Sonra bazıları sınıf atlayıp başka havuzlu sitelere, oralardan büyük kulelere, oralardan da belki bir gün gene dönüştürülmüş bir yalı veya konağa taşınırlar veya yaşadıkları gibi yaşar gider, sonra bu kentten iyice nefret eder, ömürleri yeterse de emekli olup her halde Bodrum'a yerleşirler. Elbette orası da bir güzel "dönüştürülür" onlar için. Ne güzel. Bu bir yaklaşım ve galiba şu anda yürürlükte olan biricik yaklaşım.

Ama bu İstanbul'un eşsiz bir doğa ve tarih mirası barındırdığını öne sürerek hiçbir şeye dokunmayın, yapmayın, dönüştürmeyin, yağmalamayın diye sızlanmak da bir yaklaşım. Pankartlar açar, kendinizi inşaat makinelerinin altına atar, ağaçlara bağlar, vinçlere zincirler durmadan protesto edersiniz.

Güncel bir deyişi kullanarak "başka bir İstanbul mümkün mü?" diye sormak ve üçüncü bir yol aramak ise zahmetli, zor ama çağdaş, entelektüel ve ilginç bir yaklaşım olur bence. Yanıt? Hazır yanıt yok, önce soruyu sormayı bir becerelim de!

Şimdi sorum şu: Kendi içinde vaadedilmiş birer cennet adası sunan bu projelerin "dışında", "dışarısında" neler oluyor. Bu projelerin kentsel, metropoliten bağlam ile kurdukları kültürel, sosyal, rasyonel ilişkiler nerede, her bir dönüştürme projesinin diğeri ile olan etkileşimi, çevresi ile olan ilişkisi, şu bizim İstanbul'a etkisi nedir? Bu yerleşimlerin yönetimi, kentle, kentli ile entegrasyonu nasıl olacaktır, yirmi yıl sonra buralar yeni çekim merkezleri mi oluşturacak yoksa yeni metropoliten getto'lara mı dönüşecektir. Biz, "şehircilik öldü" derken bunu, bu kadarını da kastetmemiştik. Tam tersine, vaziyet planı üreticisi şehirciliğin, mevzi imar planı şehirciliğinin, yatay blok-düşey blok şehirciliğinin, çevre güzelleştirme şehirciliğinin artık çağdaş dünyada varlığının sona erdiğini kastetmiştik.

Herkes biryana ben mimarların kentsel bütünlüğe, kentsel bağlama bunca yabancılaşmasını ve onu yalnızca bir imar planına, imar plan notlarına, bir vaziyet planına ve müteahhitler tarafından yeniden yorumlanacak bir imar durumuna indirgemelerini kabul edemiyorum.

Yukarıdaki hikayenin sonu:

Yukarıdaki Firma'ya bayağı kapsamlı ve dozunda bir eleştiri de içeren teklifimizi verdik, diğerlerine olduğu gibi...

Ve onlar bize cevap bile vermediler, diğerlerinin yaptığı gibi.

Ve bu işi de duyduğumuz ama tanımadığımız bir mimarlık grubu aldı. Tüm diğerlerinde olduğu gibi...

Üstelik bizim teklifin dörtte bir fiyatı ile ve yarısı kadar sürede yapmak üzere...

Şimdilerde gazetelerde şık renderli görüntüleri çıkmaya başladı.